

Östgötaprotein

En handlingsplan för ökad produktion, förädling och konsumtion av östgötska baljväxter.

Odlar och ät mer baljväxter!

Ökad odling och konsumtion av baljväxter kan bidra till flera samhällsnyttor. Till vinsterna kan räknas minskad klimatpåverkan, ökad biologisk mångfald och minskad övergödning, men även nya affärsmöjligheter i livsmedelskedjan och positiva effekter på människors hälsa och ekonomi. Ökad odling och förädling av svenska baljväxter skulle också bidra till att stärka Sveriges livsmedelsberedskap då baljväxter kan odlas utan tillförsel av mineralkväve och lämpar sig väl för långvarig lagring.

Fördelarna med ett proteinskifte är alltså många och väldokumenterade, men trots detta finns det en tröghet i omställningen. Odlingen av baljväxter är relativt begränsad och i Östergötland används endast 3 % av arealen till odling av baljväxter, varav huvuddelen används för foder.

De viktigaste orsakerna till att produktionen inte är mer omfattande är låg lönsamhet i odlingen, ojämna skördar och brist på förädlingsanläggningar för att processa baljväxter. Samtidigt ökar konsumenternas efterfrågan och även utbudet av proteinrika, vegetabiliska livsmedel, men det är få av dessa produkter som idag baseras på svensk proteinråvara.

Det finns god potential att öka odlingen och konsumtionen av östgötska baljväxter, men det finns ett antal hinder och flaskhalsar i värdekedjan som behöver åtgärdas för att målet ska nås. Lösningen är många gånger ett tätare samarbete mellan olika aktörer.

Syftet med denna handlingsplan är att samla aktörerna i värdekedjan till ett gemensamt krafttag för en starkare värdekedja för vegetabiliskt protein för humankonsumtion i Östergötland.

Handlingsplanen pekar på ett antal hinder och flaskhalsar, beskriver lösningar och vilken aktör som ansvarar för att driva arbetet framåt.

Arbetet med en handlingsplan

Följande aktörer har varit med och tagit fram denna handlingsplan:

- Vreta Kluster
- Sveriges Lantbruksuniversitet SLU
- Hushållningssällskapet Östergötland
- Lovang Lantbrukskonsult
- Linköpings kommun
- Östgötamat
- Nordiska Jordbruksforskarens Förening

Arbetet med handlingsplanen har letts av Vreta Kluster inom ramen för projektet ”En starkare värdekedja för vegetabiliskt protein för humankonsumtion i Östergötland” som pågått från 1 april 2023 till 31 maj 2025 och finansierats av Stiftelsen Lantbruksforskning.

Inom projektet har vi:

- Sammanställt statistik över nuvarande odling av baljväxter samt beräknat potentialen för ökad odling med hänsyn till lämpliga jordarter och vilttryck.
- Intervjuat aktörer om vilka hinder och flaskhalsar de ser i värdekedjan. Sammanlagt har 16 intervjuer genomförts.
- Bearbetat resultatet av inventeringen av värdekedjan och dess hinder i en workshop med deltagare från hela värdekedjan och tillsammans identifierat ett antal hinder som är mest prioriterade att fokusera på i det fortsatta arbetet.
- Tagit fram denna handlingsplan i samverkan med aktörerna ovan.
- Arbetet med och resultatet av projektet finns beskrivet i projektrapporten ”En starkare värdekedja för vegetabiliskt protein för humankonsumtion i Östergötland”.

Övergripande mål

Ökad produktion, förädling och konsumtion av östgötska baljväxter

Beräkningar i projektet har visat att det finns potential att öka odlingen av baljväxter (ärter och åkerbönor) i Östergötland till ungefär det dubbla.

För att det ska bli verklighet behöver lönsamheten i odlingen stärkas, logistiken i odling och handel förbättras, förädlingen skalas upp och efterfrågan från livsmedelsindustri, offentliga kök, restaurang, dagligvaruhandel och konsumenter öka.

Detta kan sammanfattas i fyra delmål:

1. **Ökad och stabil efterfrågan på östgötska proteingrödor** från industri, handel, restaurang och offentlig sektor.
2. **Fler mottagnings-, berednings- och förädlingsanläggningar** i Sverige som svarar mot värdekedjans behov.
3. **Ökad samverkan** mellan aktörer i värdekedjan i Östergötland.
4. **Nationell kraftsamling och samverkan** för att stärka värdekedjan för vegetabiliskt protein för humankonsumtion i Sverige.

Delmål 1

Ökad och stabil efterfrågan på östgötska proteingrödor från industri, handel, restaurang och offentlig sektor.

1.1

Utmaning:

Att nå nya konsumentgrupper med produkter baserade på svenska proteingrödor.

Insatser:

- Lyfta fram baljväxternas kulinariska kvaliteter när det gäller smak och möjlighet till variation.
- Tävling med östgötska kök om att laga den bästa maträtten baserad på östgötska baljväxter.
- Ta fram broschyr med recept med baljväxter som kan delas ut i butiker.

Ansvarig:

Östgötamat arbetar redan idag med att lyfta fram östgötska råvaror i olika sammanhang. För att ha möjlighet att växla upp arbetet med just baljväxter skulle ytterligare resurser behövas. Det skulle kunna åstadkommas genom ett nationellt samverkansprojekt med parter från industri, handel, restaurang och offentlig sektor. Vreta Kluster, Livsmedelsakademin Skåne, Agro Väst och SLU fortsätter sitt arbete för att initiera nationella projekt och ett nationellt nätverk.

1.2

Utmaning:

Att hitta svenska produkter med vegetabiliskt protein som kan möta kraven i storhushåll.

Insatser:

- Ökat samarbete mellan beställare (storkök) och producenter (livsmedelsindustri) när nya produkter ska utvecklas.
- Projekt där livsmedelsindustri och kockar i storhushåll samarbetar för att ta fram nya produkter.

Ansvarig:

Livsmedelsindustri i samarbete med offentliga kök.

Delmål 2

Fler mottagnings-, berednings- och förädlingsanläggningar i Sverige som svarar mot värdekedjans behov.

2.1

Utmaning:

Att logistik för proteingrödor innebär en stor kostnad för både odlare och spannmålshandel.

Insatser:

- Samarbete mellan odlare och spannmålshandel för att hitta nya lösningar för mottagning, rensning och logistik.
- Samarbete mellan odlare för att investera i kapacitet för torkning och lagring på gård.

Ansvarig:

Odlare, spannmålshandel och rådgivningsorganisationer.

Hushållningssällskapet Östergötland och Lovang Lantbrukskonsult arbetar vidare med frågan tillsammans med sina kunder, bland annat i samband med odlarmöten inför kommande odlingssäsong.

2.2

Utmaning:

Att lantbrukare saknar information om vilken efterfrågan som finns på baljväxter från handeln.

Insatser:

Odlare efterfrågar och spannmålshandeln erbjuder kontraktsodling.

Ansvarig:

Odlare, spannmålshandel och rådgivningsorganisationer.

Hushållningssällskapet Östergötland och Lovang Lantbrukskonsult arbetar vidare med frågan tillsammans med sina kunder, bland annat i samband med odlarmöten inför kommande odlingssäsong.

Delmål 3

Ökad samverkan mellan aktörer i värdekedjan i Östergötland.

3.1

Utmaning:

Att det finns behov av informationsutbyte och samarbete över hela värdekedjan.

Insatser:

- Bilda ett Östgötskt nätverk för vegetabiliskt protein för humankonsumtion
- Återkommande möten (studiebesök, kunskapshöjande aktiviteter, event)
- Bidra till att skapa ett nationellt nätverk.

Ansvarig: Vreta Kluster (sammankallande), Hushållningssällskapet, Lovang Lantbrukskonsult, Lantmännen, Östgötamat, kostchefer i offentlig sektor, dagligvaruhandel (deltagare).

Delmål 4

Nationell kraftsamling och samverkan för att stärka värdekedjan för vegetabiliskt protein för humankonsumtion i Sverige.

4.1

Utmaning: Att det pågår många initiativ runt om i Sverige för att öka produktionen och konsumtionen av svenska baljväxter inom såväl akademien, näringslivet och offentlig sektor. Det saknas dock ett nationellt nätverk och sammanhang för att gemensamt driva utvecklingen framåt.

Insatser: Etablera ett nationellt nätverk för innovation och utveckling inom odling, förädling och konsumtion av baljväxter i Sverige.

Ansvarig: Nordiska Jordbruksforskarens Förening i samverkan med andra aktörer som SLU, Sveriges Gröna Kluster, Hushållningssällskapen, Livsmedelsakademin Skåne och näringslivet.